

providentiæ ita distribuat inter Angelos auxilia.

16. *Voluntatis conatum non esse naturalem tenet secunda opinio.*—Alia vero opinio theologorum, quam ego probabiliorem reputo, est voluntatis conatum ad actum supernaturalem, non esse naturalem in se, et in sua entitate, quia nihil aliud est, quam ipsemet actus secundus, ut procedens a voluntate: consequenter non esse a voluntate, ut operante virtute naturali, ut naturalis est, sed ut est obedientialis activa, et ut elevata per habitum, vel vel auxilium Dei, quia potentia naturalis, ut est talis, nullum habet ordinem ad actum supernaturalem, ut talis est, voluntas autem influit in illum, etiam ut supernaturalis est. Qua opinione supposita dicimus, quod licet conatus Angeli ad actum supernaturalem non sit naturalis; nihilominus voluntas Angeli elevatur per auxilium gratiæ ad illum præstandum juxta proportionem suæ perfectionis naturalis. Atque ita in primo actu, quo Angeli sese ad gratiam disposuerunt, singulis data est vocatio et præveniens motio, major, aut minor, juxta proportionem naturalium, et consequenter ipsum etiam auxilium cooperans præparatum singulis est ad cooperandum juxta modum suum, id est, ad conandum supernaturali modo, quantum naturaliter posset unusquisque conari, si actus naturalis futurus fuisset. Nam licet conatus naturalis per se non conferat ad talem actum, capacitas illius remota, et per modum occasionis conferre potuit, ut Deus in concurrente cum illis voluntatibus ad tales actus dictam proportionem servaret. Quæ doctrina est consentanea D. Thomæ 2, 2, quæst. 24, art. 3, ad 4. Et quæ ibi Cajetanus notat, facile possunt in eundem sensum trahi. Neque exemplum de lumine gloriæ est ad rem, quia non dicimus perfectiorem voluntatem magis conari cum æquali principio, vel auxilio, aut concursu supernaturali, sed dicimus, Deum gratuito, et propter generalem dispositionem congruam providentiæ suæ, voluisse dare majus principium, vel auxilium elevans perfectiorem potentiam ad majorem conatum adhibendum suæ naturali perfectioni proportionatum.

17. *Ad ultimam replicam ad finem illius n. 6.*—Ad ultimam vero replicam, quod iste conatus semper est liber Angelo, respondemus, ita quidem esse. Nihilominus tamen in primo instanti, Deum omnibus, et singulis dedisse vocationem, non solum sufficientem, sed etiam efficacem, ut unusquisque juxta mensuram

suam toto conatu operaretur, et consentiret vocationi infallibiliter ex suppositione talis vocationis, quamvis liberæ simpliciter. Hæc enim duo facile conciliabuntur secundum conditionatam præscientiam, ut ex materia de gratia supponimus. Quid vero de secundo instanti, seu mora Angelorum dicendum sit, partim in capite sequenti, partim in fine septimi libri dicemus. Quod autem Deus sic distribuerit vocationes efficaces Angelorum in primo instanti, non aliter nobis constat, quam ex eisdem principiis, quibus a nobis probatum est, et omnes fuisse justos in principio, et per proprias dispositiones justificatos, et cum proportionem ad perfectionem naturalem. Nam singula ex his consentanea fuerunt divinæ providentiæ, et sapientiæ, et omnia simul per vocationem efficacem libere, et infallibiliter fieri potuerunt.

CAPUT XI.

UTRUM ANGELI SANCTI IN SECUNDA MORA, SEU INSTANTI VIATORES FUERINT, ET AUGMENTUM GRATIÆ, AC GLORIÆ MERUERINT, ET PER QUOS ACTUS, QUIBUSVE AUXILIIS ID FECERINT, ET IN STATU GRATIÆ PERSEVERAVERINT.

1. *Ignotum Angelis in primo instanti perseveraturi-ne an casuri essent.*—Hactenus dictum est de sanctificatione angelica, quæ in omnibus Angelis communis, et pariformis fuit; nunc de progressu, et perseverantia in sanctitate usque ad terminum viæ dicendum superest. Supponimus autem non omnes Angelos in gratia perseverasse, ut in libro septimo videbimus, ideoque jam solum de illis Angelis agimus, qui usque nunc facti, et beati sunt, et in perpetuum erunt, qui non in primo, sed in secundo instanti discerni cœperunt. Nam licet in præscientia Dei in primo instanti isti perseveraturi, et illi casuri essent præcogniti: neutritamen illorum hanc præscientiam habuerunt. Neque de hoc visum est movere quæstionem, quia licet sæpius ab Augustino inculcetur, et in ea se ostendat ancipitem; tandem in lib. de Corrept. et Grat., cap. 10 et sequentibus, veritatem partis negantis constanter docuit. Et revera parva videtur fuisse ratio dubitandi, quia illa præscientia, nisi per specialem revelationem haberi non poterat: talis autem revelatio non est consentanea, nedum debita statui viatoris, unde neque nunc fit nobis secundum ordinariam legem: nec in statu innocentiae facta est primo homini. Hoc autem

privilegium in Angelis non est fingendum sine fundamento, quia nec necessarium fuit, nec expediens, ut statim fuerint tam perfecte beati, ut securi de stabilitate sua fuerint a principio. Quando vero securitatem istam sancti Angeli receperint, in discursu hujus et sequentis capitis videbimus.

2. *Exploduntur a præsentis capite tres opinioniones.*—His ergo de primo instanti, et prima sanctificatione suppositis, dicendum sequitur de secunda, seu de augmento justitiæ, et consequenter an fuerit Angelos concessa alia mora, seu aliud instans, in quo permanendo in via, nova merita apud Deum habere, et in gratia crescere, et ad definitum ejus terminum pervenire potuerint. In quo puncto imprimis omittimus illos auctores, qui dixerunt, sanctos angelos in primo instanti fuisse perfecte beatos, quia illo modo, vel omnino negant viam Angelorum: et consequenter, vel omne meritum eis negant, vel dicunt in patria mereri beatitudinem jam obtentam, et propter merita prævisa collatam; vel, si aliquo modo viam admittunt, dicunt non duratione, sed ordine tantum naturæ, ultimum præmium antecessisse. Quæ omnia falsa sunt: et primum quidem de omni meriti negatione improbabile est, ut jam ostendimus; secundum autem, et tertium improbanda sunt in sequentibus. Deinde omitto auctores, qui dicunt, Angelos non fuisse in peccato vel gratia creatos in primo instanti, sed in pura natura. Isti enim admittere possunt, et admittunt meritum Angelorum in secundo instanti. Nihilominus tamen negare coguntur illud fuisse augmentum meriti, seu meritum augmenti gratiæ, sed asserunt fuisse primum, et fortasse unicum meritum Angelorum, non tam gratiæ, quam gloriæ. Omitto, inquam, hanc sententiam, quia ejus fundamentum destructum jam est, et ita tota ruit. Denique prætermitto pro nunc sententiam eorum, qui asserunt sanctos Angelos in secundo instanti novum meritum gloriæ habuisse, simulque gloriam recepisse. Nam hoc secundum membrum pertinet ad principium libri sequentis, et ab illo nunc abstrahimus: solumque de duratione viæ Angelorum in secundo instanti, et de potestate merendi in illo hic agimus, quidquid sit de præmio, an statim datum fuerit necne.

3. *Sententia negans in terminis hujus capituli.*—Inter auctores ergo, qui Angelos in gratia fuisse creatos, et in primo instanti meruisse gloriam, confitentur, solum invenio Fer-

raram, qui negaverit, sanctos Angelos meruisse in secundo instanti: ita ille opinatur 3, contra Gent., cap. 110, § *Hæc dicta sunt*, usque ad finem capitis. Dico autem solum Ferraram, me invenire hanc sententiam tradentem; quia licet Malonius alleget etiam Bassolium in 3, dist. 5, quæst. 1, art. 3, non illam tenet; cum neget, Angelos in primo instanti gratiam, aut meritum habuisse. Deinde quamvis Valentia, 1 tom., disp. 4, quæst. 13, in hoc cum Ferrara conveniat, quod sancti Angeli in unico instanti meruerint, non tamen approbat opinionem Ferraræ, et ita suam explicat, ut in re non neget meritum totum, quod Angelis sanctis ab aliis in secunda mora tribuitur; sed solum dissentiat in explicandis instantibus, et operationibus, per quas sancti Angeli meruerunt. Fatetur enim toto illo tempore, in quo mali Angeli prius meruerunt, et postea peccarunt, sanctos Angelos meruisse, et merendo perseverasse: negat autem hanc perseverantiam in sanctis Angelis fuisse per diversum instans, sed per ejusdem instantis permanentiam. Quod secutus est Vasquez, disput. 229, cap. 11, quod sane ad vim meriti fortasse parum refert: an vero in re ita sit, postea dicam.

4. *Primum fundamentum sumitur ex dicto Thomæ.*—*Secundum fundamentum.*—Fundamentum potissimum hujus opinionis sumitur ex auctoritate D. Thomæ, qui 1 p., q. 62, art. 5, docuit, Angelos-sanctos per unicum actum meritorium ad terminum æternæ beatitudinis pervenisse: sed instans angelicum nihil est aliud, quam unica operatio ejus; ergo in unico etiam instanti meruerunt: sed illud fuit primum instans, nam in illo meruerunt gloriam, utidem D. Sanctus, 1 p., q. 63, a. 5, ad argumenta, docet; ergo in secundo instanti non meruerunt. Secundo quia in dicta q. 63, art. 6, dicit, malos Angelos per meritum primi instantis consecuturos fuisse beatitudinem, nisi impedimentum obstitisset peccando, et per peccatum prius meritum mortificando: ergo Angeli etiam sancti per illud tantum primum meritum obtinuerunt beatitudinem, addita solum illa conditione, quod non posuerunt impedimentum, ad quam nullum requiritur meritum; unde argumentatur Ferrara. Nam in secundo instanti sancti Angeli prius natura, quam beatificarentur, solum se habuerunt quasi negative, non ponendo impedimentum; et hoc satis est, ut præmium prioris meriti receperint; ergo non fuit in illis novum meritum. Valentia vero colligit, quamvis in illo puncto in quo mali peccabant, Angeli sancti non es-

sent otiosi, nihilominus non habuisse novum actum, nec instans distinctum, quia solum in primo Dei amore perseverabant; ergo sine novo merito per unicum actum pervenerunt ad terminum, quod suavi Dei providentiæ, et naturæ angelicæ magis consentaneum est.

5. *Notatio pro vera sententia.*—Nihilominus contrariam sententiam sequor. Quam, ut absque verborum, et instantium ambiguitate explicem, suppono, in malis Angelis necessarium esse duo instantia, seu duas morulas distinguere; unam in qua creati sunt, et juxta nostram sententiam justi et sancti fuerunt, beneque ac meritorie operati sunt, vel saltem (in omnium sententia) fuerunt innocentes, et absque peccato: et aliam, in qua mali esse cœperunt, et peccarunt. Quamvis dicimus esse distinctas, tam in se, quia distinctissimas operationes intellectus, et voluntatis requirunt; quam secundum coexistentiam ad nostrum tempus, quia non potuerunt simul esse in illis duobus statibus innocentiae, et lapsus, ut per se notum est. Est autem nobis incertum, quantum in malis Angelis illa prima mora duraverit secundum coexistentiam ad nostrum tempus: nam licet in se dicatur fuisse unum instans angelicum, quia fuit una operatio, vel si fuerunt plures, constituebant (ut ita dicam) unum statum actualis innocentiae, et recte considerationis, et conversionis, nihilominus ille status potuit, vel per successivam moram nostri temporis immutatus permanere; vel per unum instans tantum nostri temporis existere, ut infra ostendam; et ideo incertum est quantum duraverit secundum coexistentiam ad nostrum tempus. Nihil autem ad præsens refert, quod plus vel minus duraverit: ut autem explicare possimus, supponamus aliquid determinatum, ut, verbi gratia, quod illud primum instans sanctitatis Angelorum malorum, solum duraverit per illud primum instans, in quo Deus creavit cœlum, et terram, et Angelos. Et immediate post illud, Luciferum contra Deum insurrexisse, et bellum illud magnum, quod inter Angelos bonos et malos, usque nunc geritur, et usque ad finem mundi durabit, tunc in cœlo incepisse.

6. *Prima assertio.*—*Sancti Angeli in secundo instanti viatores fuerunt, et augmentum gratiæ meruerunt.*—Hoc ergo supposito, dico primo. Angeli sancti prout coexistenter malis Angelis in secundo instanti, in quo isti peccaverunt, vel in quo utrique coexistenter alicui durationi nostri temporis fuerunt viatores, et in statu merendi; ac proinde tunc etiam glo-

riam, seu augmentum suæ gratiæ, et gloriæ meruerunt. Hæc assertio est contra Ferraram solum, nam Vasquez et Valentia illam expresse admittunt, et ut existimo, est communis theologorum, illis tantum exceptis, qui putant, Angelos sanctos a principio fuisse beatos sine præcedenti merito quod in via habuissent, ex solo præviso merito, quod in patria habent; quæ improbabilis est, et quoad eam partem de beatitudine illorum a principio perfecta, et plena satis in capite secundo, dictum est; contra aliam vero de merito post obtentam beatitudinem in libro sequenti dicturi sumus. Reliqui ergo theologi fatentur meruisse sanctos Angelos in eo momento, in quo mali peccaverunt, licet non eodem modo: nam qui dicunt non habuisse gratiam simul cum natura, vel si illam habuerunt, pro illo instanti cum illa non meruisse consequentes dicunt in secundo instanti meruisse saltem totam suam gloriam, et ex illis quidem dicunt statim in eodem instanti illam accepisse; alii vero id negant. Rursus qui sentiunt Angelos omnes meruisse in primo instanti, dicunt nihilominus consummasse meritum suum, quando mali demereri cœperunt, atque ita secundum coexistentiam habuisse sanctos Angelos novum meritum: quando mali malum meritum inchoarunt. Qui etiam variant circa receptionem præmii, an scilicet statim in eodem, vel immediate post illud receperint. Hæc tamen varietas ad præsentem assertionem nihil refert. Et ita possunt pro hac assertionem allegari Bonaventura, in 2, dist. 5, a. 3, q. 2, Richardus, art. 2, quæst. 1, Ægidius, quæst. 2, art. 2, Argentina, quæst. 1, art. 4, Scotus, quæst. 1, Gabriel, quæst. 1, artic. 2, Bassolis, quæst. 1, art. 3, Gregorius, quæst. 1, art. 3, Major, quæst. 2, Marsilius 2, quæst. 4, art. 2, concl. 4, Maironius, in 3, dist. 17, quæst. 1, Imo etiam Capreolus, in 2, dist. 4, quæst. 1, art. 1, conclus. 5, et in art. 3, ad argumenta contra 5 concl., et Cajetanus, 1 p., quæst. 63, art. 6, et fere omnes alii Thomistæ: et divus Thomas 2, dist. 5, quæst. 2, art. 2, et quodlib. 9, art. 9. Quid vero in prima parte senserit, inferius dicam.

7. *Hæc assertio communis Patrum esse ostenditur.*—Deinde censeo hanc esse communem sententiam Patrum. Nam imprimis docent unum fuisse Angelum, qui primus omnium peccavit, et alios omnes contra Deum provocavit, ex quibus quidam consenserunt, alii restiterunt, quem Angelum Luciferum appellant, ex Ezechiel. 28. De quo Luciferus est inter Patres controversia, an fuerit supremus omnium naturali

perfectione, vel aliquis ex inferioribus, quæ ad præsens nihil refert; et infra hæc omnia tractanda sunt. Nunc ex illis tantum sumimus, in eo instanti, sive angelico, sive nostro, in quo Lucifer peccavit, et alios ad peccandum provocavit, alios omnes fuisse viatores: imo dividendo illud instans temporis per instantia naturæ secundum intellectum, in illo primo instanti naturæ Angeli omnes non erant in termino, nec videbant Deum, sed erant viatores; ergo omnes erant in statu merendi, vel demerendi. Consequentia clara est, quia status viatoris, et status merendi, supposita gratia, idem sunt in Angelis. Antecedens, seu minor propositio subsumpta in Angelis, qui Luciferi consenserunt, per se evidens est, quia si jam essent per visionem Dei præventi, non potuissent inductione Luciferi perturbari. De aliis vero probatur, quia licet non consenserint Luciferi, potuerunt consentire, et peccare; ergo etiam illi pro illo instanti temporis considerato, ut in primo etiam instanti naturæ nondum erant visione Dei præventi, quia visio Dei non solum excludit peccatum, sed etiam potestatem peccandi. Quod ergo hanc potestatem peccandi, et consentiendi Luciferi omnes sancti Angeli habuerint in illo instanti, quod fuit secundum existentiam Luciferi, et primum peccati ejus, tam ordine durationis temporis quam naturæ, probatur cum Patrum consensu. Præcipue vero hoc ostendunt, quæ in capite secundo ex illis allegavi, et ideo ea non repetam: sed pauca illorum verba ponderabo.

8. *Probatur auctoritate D. Gregorii et quorundam aliorum nuncupatim.*—Et præcipue expendi possunt illa Gregorii, hom. 7, in Ezechielem: *Quia cadentibus aliis, sancti Angeli in sua beatitudine perstiterunt, hoc acceperunt in munere, ut jam cadere omnino non possent.* In quibus aperte sentit, sicut in Angelis malis post primam conversionem in Deum secuta est aversio: ita in bonis post primam conversionem secutam esse perseverantiam in charitate Dei, et statu justitiæ, quem ibi beatitudinem appellat. Et in utrorumque libera potestate tam casum quam permanentiam fuisse, ac subinde cum mali peccarunt, bonos etiam potestatem peccandi habuisse. Et fere eandem vim habent verba Gelasii papæ, quæ ibidem allegavi: idemque satis expressit Prosper ibi citatus, dicens: *Voluntatis sanctorum Angelorum fuit, quod malis sponte cadentibus, ipsi in sua dignitate manserunt.* Nam quod ait, *voluntatis*, intelligit liberæ, et æque liberæ, ac in cadentibus Angelis fuit: et ideo addit, necessitatem

non peccandi ex merito illius perseverantis voluntatis fuisse. Et sic ait: *Quia nec peccaverunt unquam, nec peccare jam possunt.* Et ad hunc modum considerari debent testimonia Damasceni, Fulgentii, et Anselmi ibi citata, et verba Ruperti, qui de sanctis Angelis dicit, cum peccare possent, quia peccare noluerunt, remuneratores esse. Nam cum dicit, peccare potuisse, non loquitur de primo instanti, sed de illo in quo alii peccarunt, ut ex contextu evidens est. Ac denique Augustinus, de Corrept. et Grat., cap. 10 et 11, aperte dicit: *Sanctos Angelos per liberum arbitrium in veritate stetitisse.* Ubi gratiam quidem non excludit; verumtamen in ea permansione illis tribuit integram libertatem, non solum quoad exercitium actus, sed etiam quoad specificationem, sicut illam mali Angeli habuerunt, hanc enim inter illos æquiparationem facit.

9. *Stabilitur ratio.*—Tandem probatur ratione, quia Deus ex parte sua uniformiter se gessit cum omnibus Angelis creatis bonis, donec ipsi per sua opera impares, et inæquales ad beneficia Dei recipienda se fecerunt, sed in illa secunda mora Angelorum malorum, seu in duratione, quæ in nostro tempore illi moræ correspondet, et in illo priori naturæ, in quo omnes considerari debent, antequam inæqualiter operentur, nulla inæqualitas, seu disparitas in actuali operatione illorum invenitur: quia in illo priori nondum intelliguntur actu operantes, sive per novum actum, sive per continuationem actus in primo instanti jam facti, seu quasi facti, et inchoati; ergo in illo primo signo naturæ omnes ex parte Dei erant æquales, seu uniformiter se habebant. Ergo in illo signo non magis sunt boni per visionem beatam præventi, quam mali; ergo omnes habuerunt in illo instanti naturæ eandem libertatem, ac potestatem bene, vel male operandi; ergo fuerunt æque viatores, et in statu merendi, ac demerendi, ac subinde sicut mali demeruerunt, ita boni meruerunt.

10. *Minor propositio proxima rationi, multipliciter suadetur.*—Prima propositio, seu major hujus rationis sæpe in discursu hujus libri repetita est, et probata ex Augustino, libro de Corrept. et Grat., cap. 10 et 11, et ex communi sententia aliorum Patrum, et theologorum, quos in cap. 1, 2 et 3, allegavimus. Item ex illo communiter recepto principio, quod Deus ex se dedit Angelis gratiam uniformiter juxta proportionem naturalium. Item quia nulla est ratio, vel auctoritas ad præsumendum, Deum ex se illud discrimen inter

Angelos fecisse : nam licet id posset sine vitio acceptionis personarum facere, tanquam absolutus suorum honorum Dominus : tamen non legimus inter Angelos id fecisse, nec videtur consentaneum naturæ illorum, considerato modo operandi illorum simplici, et uniformi, et per brevissimas moras. Ac denique licet in bonis gratiæ soleat Deus cum hominibus illa distribuere, prout vult : tamen in beatitudine conferenda semper remunerat cum uniformitate, et æquali proportione juxta merita. Cum ergo omnes Angeli in primo instanti fuerint uniformiter difformiter æquales in merito gloriæ, non est verisimile, Deum quosdam ante omnem alium usum liberi arbitrii statim prævenisse per visionem beatam ne cadere possent, et alios suæ libertati reliquisse, ita ut cadere possent, si vellent. Ergo, cum sit certum malis hanc libertatem in secundo instanti concessisse, eosque per visionem non prævenisse, idem censendum est de reliquis omnibus pro eodem instanti, seu eadem duratione, vel per coexistentiam ad illam.

11. *Amplius declaratur et confirmatur.* — Et declaratur præterea, quia licet fingamus, quod Deus in initio (ut sic dicam) illius secundæ moræ plures Angelos in illo statu libertatis quoad specificationem reliquerit ; non est cur dicamus omnes sic relictos cecidisse, cum haberent tam expeditam libertatem et tantam gratiam, ut ægre possent ad malum declinare, ut Nazianzenus, et Damascenus dixerunt ; ergo licet in illo statu libertatis relictis pro tunc fuerint, verisimilius est plures in veritate stetisse, ac perseverasse : ergo illi ex bonis erunt, et in eis verum est, non fuisse statim præventos per visionem beatam : sed prius in illa secunda mora fuisse suæ libertati commissos : ergo idem de omnibus sanctis Angelis censendum est. Quia non sunt fingendi diversi modi providentiæ inter ipsos Angelos sanctos, cum necessarii non sint, nec fundamentum habeant. Denique est optima ratio, quam docte Valentia attigit, quia illa conversio, et operatio primi instantis fuit veluti initium bene vivendi, et merendi, et ideo valde consentaneum divinæ providentiæ fuit, ut antequam ultimum præmium aliquibus daret omnibus concederet locum libere perseverandi in inceptis : Nam perseverantia propriam laudem, et specialem difficultatem habet, et ad integrum viæ cursum per se necessaria videtur. Unde regula generalis divinæ providentiæ est : *Qui perseveraverit usque in finem, salvus erit*, quæ eamdem rationem, servata proportione, in Angelis, et hominibus

habet ; unde inter homines tam in statu innocentiae, quam lapsæ servata est, et servatur. Cui similis est illa regula : *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit*, hoc enim (ut videbimus) Angelis etiam necessarium fuit. Denique habet hoc in Angelis specialem rationem, et congruentiam : quia meritum primi instantis fuit aliquo modo diminutum quoad plenitudinem libertatis, et fortasse etiam quoad plenariam fidei revelationem et cognitionem, ac considerationem voluntatis Dei, ut mox explicabimus ; ergo oportuit omnibus concedi moram viæ sufficientem ad perseverandum, vel recedendum cum plena cognitione, deliberatione, et consideratione voluntatis Dei, et mysteriorum ejus : ergo sicut malis non est data visio ante casum : ita nec bonis est data ante perseverantiam aliquam liberam, seu ante liberiores voluntatem addentem primæ conversioni aliquod meritum.

12. *Ostenditur consequentia argumenti in n. 9.* — Ex hoc ergo principio, et fundamento facile inferuntur, quæ in dicta ratione, et in ejus conclusione afferuntur. Nam si sancti Angeli immediate post primam conversionem primi instantis non sunt magis præventi per visionem beatam, quam reliqui, nulla inæqualitas potest inter eos inveniri in secundo instanti, prius natura quam actuale peccatum malorum Angelorum commissum intelligatur : ergo sicut isti fuerunt tunc cum potestate, et plena libertate ad cadendum, vel perseverandum, ita reliqui eandem potestatem, ac libertatem habuerunt. Confirmatur, ac declaratur : nam mali Angeli in secundo instanti sive prius natura quam prave eligerent, aliquam supernaturalem cognitionem habuerunt, per quam perseverare possent, si vellent, nam sine tali cognitione perseverare non possent : illa autem cognitio non erat visio beatifica : quia nec illam habuerunt, nec cum illa peccare possent, nec illa erat in potestate illorum : nisi quatenus perseverare fuit in illorum potestate, ad quam potestatem alia supernaturalis cognitio necessaria illis fuit : habuerunt ergo tunc aliquam cognitionem supernaturalem et abstractivam Dei, cujus actualem considerationem, vel habuerunt, vel certe habere potuerunt. Ergo, et Angeli sancti similem cognitionem retinuerunt in sua mora alteri coexistenti, et secundum illam perfectam considerationem habuerunt libere, quæ consideratio illis fuit perseverandi fundamentum, et viæ dux, ac lumen. Probatur consequentia, tum quia omnes receperunt uniformiter supernaturalem co-

gnitionem, et in illo signo non intelligitur bonis Angelis data alia perfectior, quia non fuerunt præventi visione beata : ut ostensum est, ergo retinebant eandem : tum etiam quia illis perseverantia necessaria etiam erat (ut ostendimus), et talis cognitio ad perseverandum, imo ad potestatem perseverandi necessaria erat, ut etiam probatum est. Ergo secundum illam cognitionem utique habebant uniformem potestatem merendi, et demerendi pro illo eodem signo sæpius declarato.

13. *Concluditur jam prima pars tituli sive assertionis posita.* — *Concluditur etiam pars secunda.* — Unde ulterius concluditur, sanctos Angelos in illa secunda mora malorum Angelorum, seu in duratione illi correspondente fuisse viatores, quia status cum potestate merendi et demerendi viatorum est. Denique concluditur, sanctos Angelos in illa mora, in qua Angeli mali peccaverunt, novum meritum habuisse, ultra illud, quod in primo instanti habuerunt, ac subinde augmentum gratiæ, et gloriæ tunc meruisse. Probatur, quia illi erant viatores, et in statu merendi, et habebant omnes conditiones necessarias ad merendum ; et non erant otiosi, sed actu operantes supernaturaliter, et per supernaturalem cognitionem abstractivam, quæ apta est ad meritum ; ergo actu merebantur. Dices, habuisse quidem actu meritum : non tamen novum, sed solum primum adhuc permanens in eodem actu, et peccato malorum coexistens. At hoc imprimis falsum est : quia novos actus liberos habuerunt Angeli sancti in illa secunda mora, ut jam ostendimus. Et deinde licet actus voluntatis in utroque instanti esset physice, ac realiter idem ; nihilominus meritum esset distinctum, seu majus, quod satis est ad novum meritum augmenti gratiæ, et gloriæ. Probatur, quia perseverantia in eodem bono opere, etiamsi physice nihil ei addat, moraliter auget meritum propter difficultatem perseverandi, et majorem valorem moralem operis, ut in ultimo lib. de Grat., qui est de Merito, probatum est. Quod quidem longe certius est, quando actui meritorio voluntatis additur ex parte intellectus major consideratio, et advertentia, ratione cujus liberius perseveratur, prout Angelis sanctis addita est (ut paulo post explicabimus), sic enim in actibus malis contingit eundem motum inconsiderate excitatum sine culpa, si accedente consideratione in eo perseveretur, fieri culpabilem, et demeritorium, etiamsi physice non mutetur ; ita ergo in bono meritum posset intelligi, etiamsi novi actus voluntatis non fie-

rent ; ergo negari non potest, quin sancti Angeli in illo instanti, et mora novum meritum habuerint.

14. *Secunda assertio.* — *Meritum Angelorum fuit in secunda duratione ipsorum Angelorum.* — Dico secundo, hoc novum meritum sanctorum Angelorum fuisse in quodam secundo instanti, non solum respectu instantium malorum Angelorum, sed etiam in propria mensura, seu tempore, aut duratione ipsorum sanctorum Angelorum. In hac assertione concordant nobiscum Cajetanus, et qui illum sequuntur, et omnes alii auctores, qui concedentes, Angelos in primo instanti fuisse gratos, et meruisse, nihilominus tres morulas in eis distinguunt usque ad terminum beatitudinis, quos in c. 2, libri sequentis referemus. Et specialiter tribui potest Scoto 2, dist. 5, quæst. 1, ubi non solum distinguit in sanctis Angelis duas morulas, viæ, et meriti ; sed etiam in secunda morula distinguit plura instantia, non tantum simul existentia, sed etiam sibi succedentia. Verumtamen in hoc potest esse dissensio in solo modo loquendi, vel etiam in re. Pro ejus intelligentia opus est advertere, instantia angelica in actibus Angelorum collocari : nam quilibet actus intellectus habet suam durationem de se indivisibilem, ac permanentem sine successione, quamvis mutabiliter : quæ duratio dicitur instans. Unde generatim loquendo de intrinseca duratione actus intellectus, vel voluntatis angelicæ, quot sunt actus, tot sunt durationes, ac subinde tot instantia. Est tamen discrimen, quia si illi actus sint simul, tanquam unum instans reputantur, quia nec successionem habent, nec tempus componunt : si vero unus sit post alium, tunc componunt tempus discretum, et successionem habent : ideoque propriæ sunt plura instantia, et (ut ita dicam) per modum plurium. Contingere autem potest, ut Angelus habens plures actus simul, dum in uno perseverat per aliquam moram, in aliis habeat successionem, et varietatem : et tunc hæc successio sufficit ad constituendum ex ea parte tempus discretum, et plura instantia, etiamsi aliunde respectu alterius actus sit unum instans, quantum ad intrinsecam durationem ejus. Nam sicut unum instans angelicum potest coexistere nostro tempori per magnam moram successivam ejus ; ita potest coexistere tempori discreto, et pluribus instantibus angelicis successionem inter se habentibus, eadem mente angelica aliunde perseverante in alio actu : ut, verbi gratia, Angelus perseverans in eadem cognitione, et